

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน บางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงครามเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพและปรับใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชน พื้นที่วิจัยอยู่ใน 5 หมู่บ้านในตำบลบางนางลี่ อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ประชากรกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ และสมาชิกหมู่บ้านละ 10 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้นำชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้าน

ผลการศึกษาพบว่าตำบลบางนางลี่มีทุนทางสังคมที่สำคัญคือ ทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ซึ่งมี แหล่งน้ำตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่ประชาชนสร้างขึ้นที่สมาชิกในหมู่บ้านใช้ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต มีทรัพยากรดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะในการทำเกษตรกรรม มีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเป็นจำนวนมาก เช่น มะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ สำหรับทุนทางวัฒนธรรมได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ภูมิปัญญาสมุนไพร การทำวาวไทย ส่วนทุนบุคคลมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนา พิธีกรรม วัฒนธรรม การประกอบอาชีพ ผู้นำชุมชนยังมีบทบาทในการรวมกลุ่มแต่ละหมู่บ้านในการสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ตน มีองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ที่เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลด้านต่างๆเป็นหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ กับผู้นำชุมชน และสมาชิกแต่ละหมู่บ้าน สำหรับทุนเครือญาตินั้น ชุมชนในตำบลบางนางลี่เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติเครือพวกระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน แม้หากมีคนอื่นมาจากต่างถิ่น สมาชิกแต่ละหมู่บ้านมีการทักทาย ให้การต้อนรับ รู้สึกถึงความคุ้นเคยเหมือนญาติ สำหรับแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องและช่วยทำให้ทุนทางสังคมอยู่ในท้องถิ่นต่อไป พบว่า ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจน กำนันผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน จะต้องประสานความร่วมมือกันผลักดันให้ทุนบุคคลมีบทบาทเพิ่มขึ้น และมีการจัดการให้ประชาชนทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นตัวเชื่อมประชาชนกับกิจกรรมการพัฒนาด้านต่างๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ เกิดความร่วมมือร่วมใจตระหนักถึงความสำคัญของ ทุนทางสังคมในท้องถิ่น เกิดเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชน ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการภูมิคุ้มกันทางสังคมทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

หัวหน้าคณะวิจัย

สัปดาห์ แสงฉาย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ถนนอุทองนอก เขตดุสิต
กรุงเทพมหานคร 10300
Email : akapas.sa@ssru.ac.th

Social Capital and Community Development : A Case Study of Bang Nang Li Community, Amphawa District, Samut Songkhram Province

Abstract

The Study on Social Capital and Community Development of Bang Nang Li Community, Amphawa District, Samut Songkhram Province is the quality research, provided that the Participatory Research (PAR) was applied. It aims to study the social capital influencing the community development and study the social capital guidelines consistent with local areas and people needs. The researched areas covered 5 villages of Bang Nang Li Community, Amphawa District, Samut Songkhram Province. The population comprised community leaders, village committees, sub-district headmen, village headmen, executives of Bang Nang Li Sub-district Administrative Organization and local people, 10 persons per village. The data collection tools included participating observation, in-depth interview and focus group discussion. Informants covered executives of the Sub-district Administrative Organization, sub-district headmen and community leaders of 5 villages.

It was found from the study that the key social capitals of Bang Nang Li Sub-district were natural source of water and man-made source of water which local people used for daily living and occupation, including abundant soil proper for a full range of agriculture. Key crops of the province were planted such as coconut, grapefruit, lichee, etc. The cultural capitals comprised Songkran festival, herb intellectual, Thai kite, etc. The human capitals consisted of local wisdom and persons with religious, rite, cultural and occupational knowledge. To strengthen and develop local communities, community leaders integrated and combined groups of each village. Bang Nang Li Sub-district Administrative Organization played an important role in driving the Sub-district's development. It promoted collaboration between government authorities, community leaders and villagers. Regarding the bonding social capital of Bang Nang Li Sub-district, local people had seniority relationships and respected seniors, rules, regulations of the villages. They greeted and treated strangers as relatives. To ensure the consistent social capital guidelines and the sustainable social capital, the executives of Sub-district Administrative Organization, sub-district headmen, village headmen and community leaders should jointly drive roles of personnel capital. Local people of all villages should be enhanced to participate in community development. Social capital should be an intermediate between people and development activities. This will support people learning, understanding and collaboration. They will be aware of the importance of the social capital resulting in community driving power. A social immune system should be promoted and developed. The communities will become strong leading to sustainable self-reliance.

Head of Research Team

Sakapas Saengchai

Faculty of Humanities
and Social Science,

Suan Sunandha Rajabhat University

Address : Suan Sunandha Rajabhat

University, U-Thong nok Rd.,

Dusit, Bangkok 10300

Email : akapas.sa@ssru.ac.th

บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ผ่านมา มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ สามารถทำให้ประเทศมีศักยภาพการแข่งขัน ในนานาประเทศ ทั้งระดับภูมิภาค ทวีป โดยได้นำแนวคิดการพัฒนาแบบทุนนิยมมาปรับใช้ มีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนไปสู่ความทันสมัยในทุกด้าน ทั้งด้านสินค้า การบริการ การสื่อสารในขณะเดียวกันก็ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทุกระดับที่เน้นความเจริญด้านวัตถุ เน้นความสะดวกรวดเร็ว หากสังคมปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดีก็ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ มีช่องว่างระหว่างฐานะมากยิ่งขึ้นส่งผลให้เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความมั่นคงและ ความเข้มแข็งของชุมชน สิ่งหนึ่งที่จะสามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้สังคมไทยเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีเครือข่ายทางสังคมที่มีศักยภาพ ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศอย่างมีสมดุลได้ สิ่งนั้นคือ ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม เป็นจิตใจ เป็นจิตวิญญาณ เป็นความรู้ความสามารถ เป็นพลังงานทางสังคมที่จะขับเคลื่อนเพื่อให้สังคมก้าวไปข้างหน้าและเป็นฐานยึดโยง ยามที่ชุมชนและสังคมอาจจะอ่อนไหว เป็นปัจจัยที่สำคัญและมีคุณค่ามากต่อกลุ่มคน องค์กรและชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่า “ทุนทางสังคมเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของสังคมที่มีคุณค่า และเป็นพลังสำคัญให้แก่บุคคลฉันใด ทุนทางสังคมก็มีคุณค่าและเป็นพลังสำคัญให้แก่ชุมชนและสังคมฉันนั้น” (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม 2541: 8) อนึ่ง นาคะบุตร (2545) กล่าวว่า ทุนทางสังคมหมายถึงความเข้มแข็งของชุมชน อันประกอบด้วย การรวมเป็นกลุ่ม องค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสม

ผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ตลอดทั้งพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้

องค์กรความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ก็ได้ตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคมว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาที่ยั่งยืน อันนำไปสู่ความผาสุกของคนในชาติ เห็นได้จากการที่ OECD ได้พิจารณาว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดจากทุน 4 ประเภท ได้แก่ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนมนุษย์และทุนทางสังคม ซึ่งจากการประเมินประสิทธิภาพของปัจจัยทั้ง 4 ทุนดังกล่าว พบว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเป็นผลมาจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน ขณะที่เกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางการเงินเพียง 2 ส่วนเท่านั้น

ในสังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ทุนทางสังคมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองของประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริการและกระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การบรรเทาความรุนแรงและแก้ปัญหาในยามที่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจมีข้อจำกัด การแก้ปัญหาและฟื้นฟูให้คนไทยและสังคมไทยกลับมาดำรงสถานะเดิมได้ จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมช่วยสนับสนุน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่นที่จะเป็น

ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนตำบลบางนางลี่ จังหวัดสมุทรสงคราม

แรงผลักดันที่สำคัญ ก่อให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และ วัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ใน องค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และ องค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ ในการคิด ตัดสินใจและดำเนินการ แก้ไขปัญหาตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและ ส่วนรวม

ชุมชนตำบลบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัด สมุทรสงครามเป็นอีกชุมชน ที่มีกระบวนการขับเคลื่อนการ พัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง มีการพัฒนาทักษะวิชาชีพ วิสาหกิจ ชุมชน ประชาชนตำบลบางนางลี่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เช่น ทำสวนมะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ กล้วย และมีอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำน้ำตาลป๊อบ ทำโรง มะพร้าว มีการรับจ้างทั่วไป และรับจ้างตามโรงงานต่าง ๆ นับว่าเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของการดำเนินชีวิตอีก ชุมชนหนึ่ง

ในด้านของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ตำบลนางลี่ได้มีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ชุมชนที่สำคัญดังนี้ 1) มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและ ระดับท้องถิ่น 2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัด ทำบริการสาธารณะ 3) มีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตาม สาขาอาชีพที่หลากหลาย หรือรูปแบบอื่น 4) มีความเข้ม แข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุน พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนิน กิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการ ของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุก รูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความ ต้องการของชุมชนในพื้นที่ และ 5) ให้การศึกษาแก่ ประชาชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเมือง และการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริม ให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริต และเที่ยงธรรม แสดงถึงความสำคัญในการบริหารราชการ แผ่นดิน ที่มีความจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วน ร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน อย่างต่อเนื่องและโปร่งใสใน

ทุกระดับของสังคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยสาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ ตามยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัย ที่ 4 เรื่องการยกระดับคุณภาพการวิจัย และยุทธศาสตร์ที่ 6 ว่าด้วยการเร่งรัดบริการวิชาการอย่างมีคุณภาพ การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ ของการมีส่วนร่วมและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และได้มีโครงการที่มีลักษณะเป็นโครงการบริการทาง วิชาการ และเป็นโครงการที่บูรณาการ การวิจัยเข้ากับการ เรียนการสอนที่เกี่ยวกับการนำยุทธศาสตร์สู่ชุมชนตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมี การจัดทำโครงการอบรม เชิงปฏิบัติการเรื่อง บทบาทชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการ จัดทำแผนพัฒนาตำบล และให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะแก่ ประชาชนที่เข้าร่วมในโครงการตลอดระยะเวลาที่จัด

ในการนี้คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัยโดยเลือก ชุมชนบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสมุทรสงครามเป็น ชุมชนกลุ่มเป้าหมาย ในหัวข้อเรื่อง ทูตทางสังคมกับการ พัฒนาชุมชน ด้วยเห็นถึงศักยภาพ ความเข้มแข็งของชุมชน วัฒนธรรม วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจน ทูต ทางทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทูตทางสังคมที่สำคัญที่ มีอยู่ในชุมชน โดยผลการศึกษาที่ได้ จะสามารถนำมาพัฒนา ทูตทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ และ เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนใน ท้องที่

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ก) แนวคิดเกี่ยวกับทูตทางสังคม ในประเด็นความ หมาย แนวคิด สถานภาพองค์ความรู้ ความเชื่อมโยงของ แนวคิดทูตทางสังคมกับแนวคิดทางสังคมอื่นๆ ลักษณะเด่น ของทูตทางสังคม และรูปแบบ ประเภท และกระบวนการ ทูตทางสังคม อ้างอิงแนวคิดของนักวิชาการไทยเช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541: 6) ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2541: 8) อเนก นาคะบุตร (2545) แนวคิดนักวิชาการต่างประเทศ เช่น Durkheim (1893) Tonnies (1992)

ข) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ในประเด็น นิยามความหมาย ปรัชญา แนวความคิดพื้นฐานของการ พัฒนาชุมชน ลักษณะของการพัฒนาชุมชน อ้างอิงทั้งนัก วิชาการไทยและต่างประเทศ เช่น พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ (2517) Sander อ้างอิง จีรพรธ 2545) ยุวัฒน์ วุฒิมิ

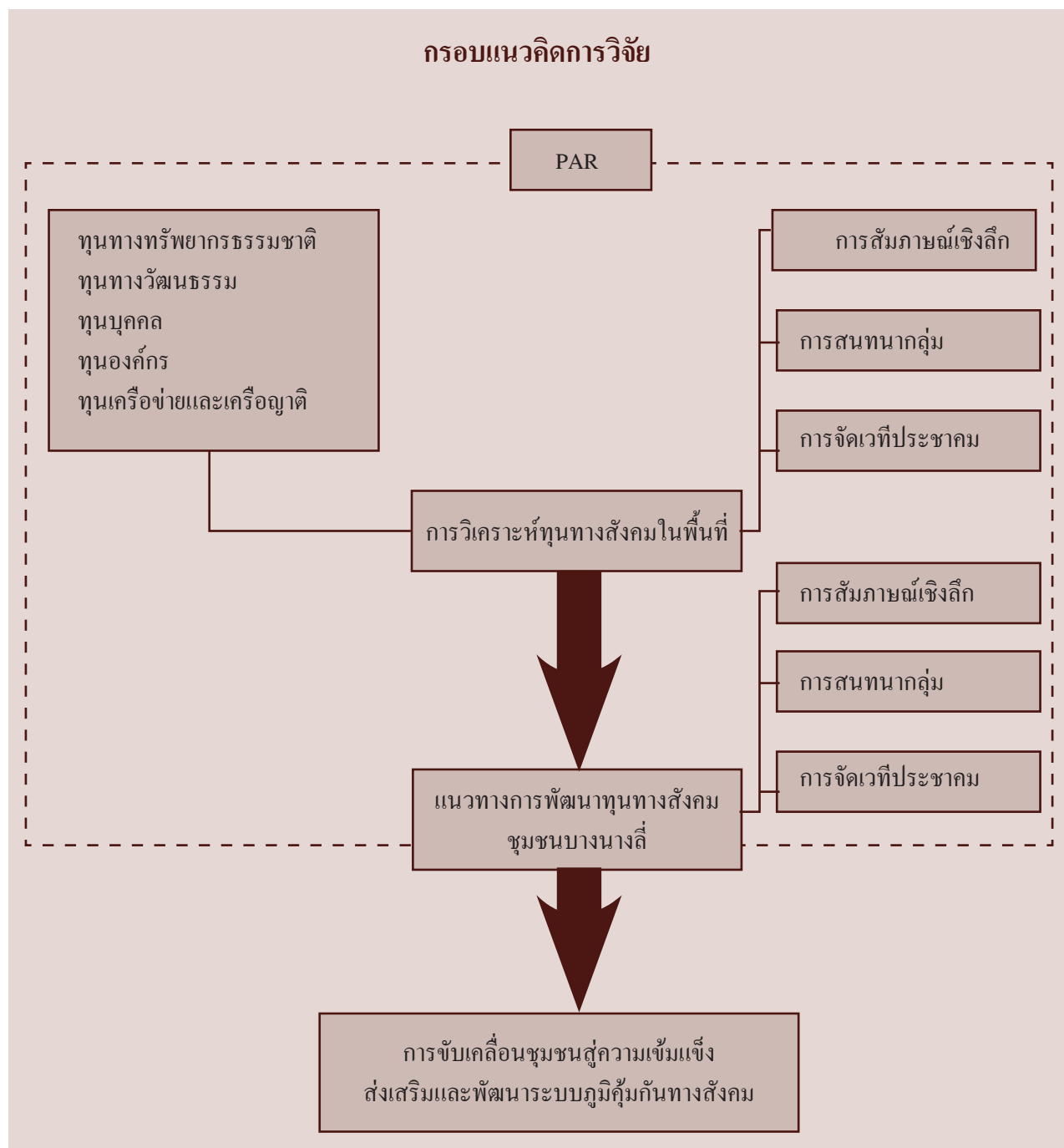
(2534) เป็นต้น

ค) แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ในประเด็น ความหมาย กระบวนการ ลักษณะของการมีส่วนร่วม อ้างอิงนักวิชาการไทย เช่น ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543) ทศพล กฤตยพิสิฐ (2538) เป็นต้น

ง) แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน อ้างอิงนักวิชาการไทย เช่น สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533) เสรี พงศ์พิศ (2529) กาญจนา แก้วเทพ (2530) จักรทิพย์ นาคสุภา และ พร พิไล เลิศวิชา (2537) เป็นต้น

จ) แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในแง่มุมมองความหมาย กระบวนทัศน์ และตัวแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน อ้างอิงนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ Andrew Shepherd (อ้างอิงโดยเสคราญ หิรัญพุกภัย 2545) ประเวศ วะสี (2547) เป็นต้น

ฉ) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยงานของนักวิจัยที่หลากหลาย เช่น อัมภา จันทราภาส (2543) อุไรวรรณ พวงสายใจ (2545) จุติเทพ ยาสมุทร (2543) อมรรัตน์ อภินันท์มหกุล (2555) เพ็ญประภา ภัทรานุกรม (2553) เป็นต้น

การสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับสมาชิกในหมู่บ้าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีวิทยาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม Participatory Action Research – PAR) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน และเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชน

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยคือชุมชนบางนางลี่ อำเภอมัทพลา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 5 หมู่คือ หมู่ที่ 1 บ้านคลองโพธิ์ หมู่ที่ 2 บ้านคลองเป้ง หมู่ที่ 3 บ้านคลองบางแก หมู่ที่ 4 บ้านคลองบางแก และหมู่ที่ 5 บ้านคลองโพพง จำนวน 901 หลังคาเรือน (ข้อมูลจากแผนแม่บทชุมชน วันที่ 30 เม.ย. 56) ประชากรทั้งสิ้น 2,755 คน แยกเป็น ชาย 1,330 คน หญิง 1,425 คน

ประชากรกลุ่มเป้าหมายของการศึกษาได้แก่ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ และสมาชิกหมู่บ้านละ 10 คน โดยการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเนื่องจากการมุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านในการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน และวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มต่างๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น นายกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เช่น ระหว่างการเปิดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสมาชิกในหมู่บ้าน ดังนี้

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นทั้ง ประเพณี

วันสงกรานต์ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ เวทีประชาคมรับฟังความเห็นของประชาชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ทั้งการรับฟังปัญหา การแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องความต้องการของชาวบ้าน ความเห็นในร่างแผนพัฒนาตำบล การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน

2) สัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์นายกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน เป็น การสัมภาษณ์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลประชากร การประกอบอาชีพ เชื้อชาติ ศาสนา รายได้ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ลมฟ้าอากาศ สภาพแวดล้อม สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เพื่อที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงภาพรวมของโครงสร้างของชุมชนว่าเป็นอย่างไร มีความเป็นมา สภาพพื้นที่ในปัจจุบัน และทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านและท้องถิ่น

3) สนทนากลุ่ม เป็นการสนทนาเพื่อรับฟังความเห็นและบทวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวกับทุนทางสังคมในชุมชนและแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนโดยมีประชาชนมีส่วนร่วม มีผู้เข้าร่วม การสนทนาคือ นายกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน สนทนาประเด็นที่สำคัญคือ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนบุคคล ทุนองค์กร ทุนเครือข่าย บัณฑิตของทุนทางสังคมที่มีผล

ต่อการพัฒนาชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลในพื้นที่

อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

(ก) กล้องถ่ายภาพ ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็นและสำคัญ ในชุมชนที่มีกิจกรรมในประเพณีต่างๆ เวทีประชาคม กิจกรรมของหมู่บ้าน กล้องถ่ายภาพจะช่วยเพิ่มความถูกต้องการดำเนินงาน และความชัดเจนของข้อมูลได้มากขึ้น

(ข) เครื่องบันทึกเสียง ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการเก็บข้อมูลให้ได้รายละเอียดการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มที่ชัดเจนกว่าการจดบันทึก เพราะบางครั้งการจดบันทึกจะทำให้ข้อมูลประเด็นที่สำคัญอาจจะไม่สมบูรณ์ การบันทึกเสียงสามารถสามารถที่จะใช้ทบทวนรายละเอียดข้อมูลที่จะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรสู่การวิเคราะห์ได้สมบูรณ์และครบถ้วนในเชิงเนื้อหา

การตรวจสอบข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ การตรวจสอบด้านข้อมูลโดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับในการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยวิธีการหลักที่ใช้มี 2 วิธี วิธีแรกเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งได้จาก การสัมภาษณ์ที่ได้จดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม สิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือสังเกตเห็นได้ เพื่อสร้างข้อสรุปตามแนวคิดทฤษฎี หรือการศึกษาวิจัย วิธีที่สองเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร ในการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม หรือบริบทว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองวิธีจะเป็นลักษณะบรรยาย ขึ้นอยู่กับประเด็นหรือปัญหาที่จะวิเคราะห์ โดยมุ่งประเด็นสาระสำคัญทุนทางสังคมที่มีบทบาทใน

การพัฒนาชุมชน โดยศึกษาวิเคราะห์ทุนทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทในพื้นที่สำหรับการพัฒนาท้องถิ่นและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้ได้ข้อสรุป ผลการวิจัยที่เป็นรูปธรรม และมีเหตุผลสนับสนุนอย่างชัดเจน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การเตรียมตัวและการวางแผนเข้าสู่ชุมชน

1. ผู้วิจัยได้กำหนดแผนปฏิบัติงานวิจัยเข้าดำเนินการศึกษาชุมชนในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายน 2556

2. ผู้วิจัยแจ้งขอความอนุเคราะห์จากนายกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ อำเภอมัทพรา จังหวัดสมุทรสงคราม และติดต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อทำการชี้แจงและขอความร่วมมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

1. การรวบรวมเอกสารเชิงประจักษ์โดยมีการกำหนดประเด็นในการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของทุกหมู่บ้าน

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆทั้งประเพณีวันสงกรานต์ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ เวทีประชาคม รับฟังความเห็นของประชาชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และการรับฟังปัญหา การแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องความต้องการของชาวบ้าน ความเห็นในร่างแผนพัฒนาตำบล การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผน

ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมการพัฒนาชุมชน

ชุมชน

3. การสัมมนาเชิงลึกนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และกำนัน

4. สันทนาการร่วมกับนายกและรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน

5. การบริการทางวิชาการในลักษณะการจัดเวทีประชาคมในประเด็นความสำคัญดังนี้ บทบาทชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ทูทางสังคมที่สำคัญในการพัฒนาตำบล การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านและท้องถิ่นของตน

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป

ตำบลบางนางลี่ ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ระยะห่างจากอำเภออัมพวา ประมาณ 6 กิโลเมตร มีหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ โดยได้รับการยกฐานะ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2540 ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลลงวันที่ 16 ธันวาคม 2539 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 113 ตอนพิเศษ 52 ลงวันที่ 25 ธันวาคม 2539 โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบางแค และตำบลสวนหลวง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบางแค

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลสวนหลวง

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลปลายโพรงพาง

ตำบลบางนางลี่ เป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลำคลองกระจายทั่วพื้นที่ทำให้เหมาะแก่การเกษตร เนื่องจากมีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากอ่าวไทยและทะเลจีนใต้ อากาศเย็นสบายดี ฤดูหนาวไม่หนาวจัด ส่วนในฤดูร้อนก็ไม่ร้อนเกินไป มีจำนวนหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

หมู่ที่ 1 บ้านคลองโพธิ์

หมู่ที่ 2 บ้านคลองเป้ง

หมู่ที่ 3 บ้านคลองบางแค

หมู่ที่ 4 บ้านคลองบางแค

หมู่ที่ 5 บ้านคลองโพรงพาง

ประชากรอาศัยอยู่จริง จำนวน 901 หลังคาเรือน (ตามข้อมูลแผนแม่บทชุมชน วันที่ 30 เม.ย. 56) ประชากร

ทั้งสิ้น 2,755 คน แยกเป็น ชาย 1,330 คน หญิง 1,425 คน ประชาชนตำบลบางนางลี่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนมะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ กลัวย และมีอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำน้ำตาลปีบ ทำโรตีมะพร้าว และมีการรับจ้างทั่วไป และรับจ้างตามโรงงานต่าง ๆ

2. ทูทางสังคมของตำบลบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

(1) ทูทางทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพพื้นดินบริเวณตำบลบางนางลี่เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่จะเป็นสำหรับที่เพาะปลูกสำหรับต้นมะพร้าว ต้นส้มโอ ต้นกลัวย ลิ้นจี่ และต้นไม้สวนทั่วไป เหมาะสมในการพัฒนาเป็นพื้นที่เกษตรครบวงจร อีกทั้งในชุมชนมีแหล่งน้ำทางธรรมชาติ ลำคลอง ลำปะโดง อยู่

(2) ทูทางวัฒนธรรม

ที่ชุมชนบางนางลี่ก็จะให้ความสำคัญในช่วงวันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา มีการถวายเทียนทำบุญรักษาศีล ฟังธรรมเทศนาที่วัด ซึ่งที่วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ในการบำเพ็ญบุญกุศล ชาวบ้านจะใช้พื้นที่วัดในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังเช่น

การรวมกลุ่มเปิดเวทีประชาคม ที่จะสื่อสารความเป็นไปของการพัฒนาหมู่บ้านหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและระดมความเห็นของประชาชนในชุมชนในประเด็นที่สำคัญโดยจะมียกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ประสานงานในการดำเนินงาน สำหรับประเพณีวันสงกรานต์จะมีกิจกรรมรดน้ำขอพรจากผู้เฒ่าผู้แก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ กิจกรรมวันผู้สูงอายุประจำเดือนที่ได้จัดขึ้นมีกิจกรรมการออกกำลังกาย ตรวจสอบสุขภาพ คุณธรรม จริยธรรม ธรรมเนียมปฏิบัติที่ชาวบ้าน

การถ่ายทอดอบรมลูกหลาน หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ละความชั่ว ทำดี รักษาจิตใจให้ผ่องใสให้เยาวชนปฏิบัติตามศีล 5 เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาครูบาอาจารย์ ทูทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ด้านการเรียนรู้การศึกษาพบว่า นอกจากจะมีการศึกษาในระบบที่โรงเรียน ตำบลบางนางลี่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานว่าว ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อนมาถึงปัจจุบัน อีกทั้งเมื่อทางชุมชนได้รับการฝึกอบรมต่อยอดความรู้เพิ่มเติมจากหน่วยงานของรัฐ ทั้งจากท้องถิ่น จังหวัด สถาบันการศึกษา องค์ความรู้ที่ได้ก็จะมา

พัฒนาการทำวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนามาจากทรัพยากรที่มีอยู่และสร้างรายได้ให้กับชุมชน

(3) ทุนบุคคล

ทุนบุคคลในตำบลบางนางลี่ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส หมอพื้นบ้าน ผู้นำอาชีพ ผู้นำทางความเชื่อผู้มีองค์ความรู้ด้านต่างๆ เช่น สมุนไพร ช่างไม้ การทำน้ำตาลมะพร้าว การเกษตร การแต่งเพลง และขับร้อง การแกะสลักไม้ เกษตรอินทรีย์ การทำบายศรี การทำว้าวไทย เครื่องมือประมงน้ำจืด

เครื่องมือทางการเกษตร การถนอมอาหารไทย การทำน้ำตาลมะพร้าว การทำบายศรี การทำขนมไทย

(4) ทุนองค์กร

กลุ่มและองค์กรต่างๆในชุมชนบางนางลี่ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากการศึกษาพบว่า มีทุนทางสังคมที่เป็นทุนองค์กร กลุ่มต่างๆทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่สำคัญหลากหลาย ซึ่งทุนเหล่านี้มีความสำคัญเนื่องจากเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาและความเข้มแข็งของชุมชน อาทิ ลูกเสือชาวบ้าน อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน อสม. อาสาสมัคร ปศุสัตว์ กรรมการสตรีระดับตำบล กลุ่มรวมพลังบางนางลี่ (เมืองน่าอยู่) อาสาสมัครกู้ชีพกู้ภัย (OTOS) และองค์กรบริหารส่วนตำบลบางนางลี่

(5) ทุนเครือข่ายและเครือข่าย

ความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ชุมชนในตำบลบางนางลี่เป็นความสัมพันธ์แบบเคารพผู้อาวุโส เคารพกฎระเบียบกติกาสังคมหมู่บ้าน แม้หากมีคนอื่นมาจากต่างถิ่น ก็จะรู้สึกถึงความคุ้นเคยแบบญาติ

สมาชิกแต่ละหมู่บ้านมีการทักทาย ถามสารทุกข์สุขดิบแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารองค์ความรู้การดำรงชีวิตและพัฒนาชุมชน ประชาชนมีความสัมพันธ์แบบพี่น้องเครือญาติกัน

ปราชญ์ชาวบ้านถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชน

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกหมู่บ้าน ชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือกับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นอย่างดี สมาชิกแต่ละหมู่บ้านจะต้อนรับอย่างดีเวลามีผู้มาเยือนทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ สถานการณ์ศึกษา เวลาทำกิจกรรมการฝึกอบรมให้ความรู้ทักษะการประกอบอาชีพ ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมและมีบทบาทการมีส่วนร่วมในการนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติ

3. แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่และความต้องการของชุมชน

(1) พบว่าการที่ผู้บริหาร อบต. กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน จัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยให้ประชาชนทุกหมู่บ้าน มีบทบาทมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ เป็นตัวเชื่อมระหว่างประชาชนกับกิจกรรมการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภคและการพัฒนาการจัดวางผังเมือง ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด การพัฒนาเด็ก เยาวชน และสถาบันครอบครัว และด้านการเสริมสร้างประชาธิปไตยชุมชนและ

อาสาสมัครหมู่บ้านร่วมพัฒนาชุมชน

การมีส่วนร่วมตามหลักธรรมาภิบาล ได้ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความร่วมมือร่วมใจในการบริหารจัดการชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางสังคมในท้องถิ่น ทั้งบุคคล วัฒนธรรม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชน ส่งเสริมและพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางสังคมทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสู่การพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

(2) พบว่าการทำให้ทุนทางสังคมอยู่ในท้องถิ่นและมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนต่อไป ที่สำคัญคือ (ก) ต้องส่งเสริมให้ทุนบุคคลมีบทบาทเพิ่มขึ้น (ข) มีการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน (ค) ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล กำหนดผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ต้องประสานความร่วมมือกัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ พบว่าตำบลบางนางลี่มีทุนทางสังคมในแต่ละด้านที่มีความโดดเด่น มีดังนี้

-ทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ มีพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การทำเกษตร พื้นที่แหล่งน้ำที่พร้อมในแต่ละหมู่บ้านทำให้ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านสามารถพึ่งพาทรัพยากรดำรงอยู่ได้ในชุมชน มีดินมะพร้าว ที่สามารถนำ

มาสร้างวิสาหกิจชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย เช่น น้ำตาลมะพร้าว วนมะพร้าว น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ครีมบำรุงผิว สามารถที่จะสร้างรายได้ให้เกิดขึ้นกับท้องถิ่น

-ทุนทางวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมชาวพุทธที่ปฏิบัติสืบกันมา เช่น วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา ประชาชนไปถวายเทียน ถวายสังฆทาน ปฏิบัติธรรม ประเพณีวันสงกรานต์ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาจากรุ่นสู่รุ่น มีกิจกรรมรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ทำให้

เกิดความเชื่อมสัมพันธ์ของสมาชิกในแต่ละหมู่บ้าน เกิดความคุ้นเคยกันเหมือนเครือญาติ ซึ่งก็ได้เชื่อมกันกับทางทุนเครือญาติและเครือญาติ มีวัฒนธรรมเคารพผู้อาวุโส ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หากมีผู้มาติดต่องานหรือหน่วยงานจากภาครัฐ สถาบันการศึกษาเข้ามาในตำบลทั้งลักษณะร่วมกันทำงาน การให้องค์ความรู้ ชาวบ้านก็จะให้ความคุ้นเคยสมาชิกแต่ละหมู่บ้านจะต้อนรับอย่างดี ถือว่าเป็นจุดแข็งของทุนทางสังคมในชุมชนบางนางลี่อย่างยิ่งในการเชื่อมโยงการทำงานลักษณะบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ

-ทุนบุคคล พบว่ามีความสำคัญซึ่งต้องอาศัยปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศาสนา พิธีกรรม วัฒนธรรม การประกอบอาชีพ วิธีการดำรงชีวิตที่ดีจากคนรุ่นก่อนที่อาศัยพึ่งพิงทุนทางสังคมในพื้นที่ในการดำรงชีวิตอยู่ มาให้คนรุ่นปัจจุบันได้มีแนวทางในการปฏิบัติ ถือได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถมาต่อยอดเข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันได้อย่างดีและมีผู้นำชุมชนยังมีบทบาทในการรวมกลุ่มแต่ละหมู่บ้านในการสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ตน มีองค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ที่เป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลด้านต่างๆ เป็นหน่วยงานที่ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ กับผู้นำชุมชน และสมาชิกแต่ละหมู่บ้าน

การนำไปใช้ประโยชน์

1. ประชาชนชาวบ้าน คณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน สามารถนำผลการศึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาบทบาททุนทางสังคมที่มีต่อการพัฒนาชุมชน ไปเผยแพร่ข้อมูลในเวทีประชาคมแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้มี กิจกรรมการเสริมบทบาท ทุนทางบุคคลให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการเชื่อมโยง องค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับนวัตกรรมการบริหารจัดการใหม่ๆ เพื่อช่วยเสริมทักษะอาชีพ และพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งให้กับชุมชน และพัฒนาผลิตภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ประชาชน สร้างรายได้กลับคืนสู่ท้องถิ่นของตน

2. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน สามารถนำผลการศึกษาที่ได้ ไปพิจารณากำหนดเป็น โครงการการพัฒนาหมู่บ้านในแผนชุมชนของตน โดยใช้ ข้อมูลทุนทางสังคมเป็นฐาน ในการให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิง

ภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

3. องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่ ได้มีแนวทางการให้ประชาชนสามารถที่จะมีบทบาทการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน โดยการใช้ทุนทางสังคมเป็นตัวเชื่อมกับ โครงการการพัฒนาในด้านต่างๆในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล 3 ปี (ประจำปี พ.ศ. 2557-2559) ได้แก่

- 1) ด้านโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภค และการพัฒนาการจัดวางผังเมือง
- 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3) ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) ด้านคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจชุมชน
- 5) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด การพัฒนาเด็ก เยาวชน และสถาบัน ครอบครัว
- 6) ด้านการเสริมสร้างประชาธิปไตยชุมชน และการมีส่วนร่วมตามหลักธรรมาภิบาล

แหล่งเงินทุน : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บรรณานุกรม

- กฤติยา โชควัฒนชัย. 2546. **ความเป็นชุมชนเข้มแข็งในตำบลบางพระ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จุติเทพ ยาสุมทร. 2543. **ทุนทางสังคมในชุมชน ชนบทภาคเหนือ**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. จังหวัดเชียงใหม่.
- ใจสระคราญ หิรัญพุกภัย. 2545. **มิติวัฒนธรรมในการพัฒนาที่ยั่งยืน : ยุทธศาสตร์ธุรกิจพอเพียง**. มหาวิทยาลัยนเรศวร. จังหวัดพิษณุโลก.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2537). **วัฒนธรรมกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2539. **สังคมไทยในกระบวนการเปลี่ยนแปลง**. คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา. กรุงเทพฯ.
- ประเวศ วะสี. 2532. **วิกฤติหมู่บ้านไทย**. หมู่บ้านชุมชนพัฒนา. กรุงเทพฯ.
- เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. 2553. **การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ในชุมชนประมงภัยพิบัติสันามิ : กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา**. วารสารร่วมพฤษ (กุมภาพันธ์-พฤษภาคม 2553).
- วัฒนา บรรเทิงสุข. 2546. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้สมุนไพรในชุมชนบ้านชาดทับเต่า จังหวัดระยอง**. วิทยานิพนธ์ การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้. 2550. **การจัดทำตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง**. วารสารเศรษฐกิจและสังคม.
- สมหมาย แจ่มกระจ่าง. 2551. **การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาการจัดทำแผนชุมชนเทศบาลตำบลบางพระ จังหวัดชลบุรี**. วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม.
- สัมพันธ์ เตชะอริก และคณะ. 2540. **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. จังหวัดขอนแก่น.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่. **ข้อมูลตามทะเบียนจำนวนประชากรและจำนวนครัวเรือนแต่ละหมู่บ้าน ณ เดือนเมษายน 2556**. (เอกสารอัดสำเนา)สมุทรสงคราม : องค์การบริหารส่วนตำบลบางนางลี่.
- อุไรวรรณ พวงสายใจ. 2545. **ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. จังหวัดเชียงใหม่.

บทปริทัศน์

ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อัมพร สุคันธวิช

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากการอ่านรายงานการวิจัยผู้เขียนมีข้อสังเกต และข้อเสนอแนะประการดังต่อไปนี้

จากรายงานวิธีการวิจัย น่าจะเป็นวิธีการ สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ไม่น่าจะใช้คำว่า PAR (Participation Action Research) ทั้งสองวิธีมีความแตกต่างดังนี้

1. Participant Observation เป็นการที่ผู้วิจัย ร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ประชาชนหรือชาวบ้าน ปฏิบัติอยู่แล้วเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพื่อบันทึก รายละเอียดการปฏิบัติของชาวบ้าน ความคิดความ เชื่อที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัตินั้น โครงสร้างสถานะ ภาพที่ปรากฏในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น วัตถุประสงค์ที่ใช้ ทรัพยากรท้องถิ่นหรือทรัพยากรภายนอกมีการถ่ายเท อย่างไร ก่อให้เกิดผลบวกหรือผลลบอย่างไรต่อ ชุมชน เป็นต้น การวิเคราะห์อย่างละเอียดจะทำให้ พบได้ว่าพฤติกรรมอย่างไรที่ควรได้รับการสนับสนุน อนุรักษ์ และพฤติกรรมความเชื่ออย่างไร ควรจะ ปลดปล่อยให้ค่อยๆ ลดลงไป (Discourage) มีหลายกรณี ที่การอนุรักษ์ประเพณีบางอย่างมีผลเพียงทำให้ชุมชน เป็นแหล่งระบายสินค้าจากอุตสาหกรรมเครื่องสำ อ่างค์ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับต่างๆ เป็นต้น รายงานการสังเกตและการวิเคราะห์ น่าจะ ชี้ให้เห็นประเด็นเหล่านี้ด้วย

2. ส่วน PAR (Participation Action Research) ปกติแล้วนักวิจัยและชาวบ้านจะร่วมกัน อีกนัยหนึ่งคือ ชาวบ้านเป็นฝ่ายมาร่วมกับนักวิจัยใน กิจกรรมที่ชาวบ้านอาจร่วมตั้งแต่การคิดกิจกรรม แต่ บางโครงการผู้วิจัยอาจเป็นผู้คิดกิจกรรม โดยชาว บ้านเข้าร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติ สิ่งสำคัญคือ กิจกรรมเหล่านี้อาจเป็นกิจกรรมใหม่ๆ ที่ไม่ใช่ พฤติกรรมปกติในวิถีชีวิตในชุมชนอยู่ก่อนแล้วก็ได้

จากการร่วมในกิจกรรมนี้ชาวบ้านจะเป็นผู้เก็บ ข้อมูล เป็นผู้เรียนรู้ สรุปปัญหาต่างๆ อันเกิดจากการ ดำเนินกิจกรรม และเป็นผู้เสนอทางออกในการแก้ ปัญหาของกิจกรรมนั้นๆ ผู้วิจัยจะเป็นที่เล็งในการ ทำกิจกรรมและช่วยเหลือด้านต่างๆ เช่น การใช้เครื่องมือ การใช้สถิติ หรือแม้แต่ข้อสังเกต บางประการ ที่ชาวบ้านมองข้ามไป กิจกรรมที่ผู้วิจัยทำประจำวัน หรือประจำสัปดาห์ คือ การช่วยให้ชาวบ้านประเมิน ปัญหาจากสิ่งที่ทำไปแล้วในแต่ละวันหรือแต่ละ สัปดาห์ ที่เรียกว่า Action-reflection Process โดย ชาวบ้านจะเป็นผู้จัดบันทึกเอง

ดังนั้นรายงานการวิจัยแบบ PAR จึงอาจแบ่ง ได้เป็นสองส่วนคือ

1.) ส่วนรายงานของชาวบ้าน (ชาดมิได้) ซึ่ง ระบุปัญหาต่างๆ ประโยชน์ของกิจกรรม สิ่งที่ค้นพบ ใหม่ๆ อันเนื่องมาจากการทำกิจกรรม เช่น ได้เรียนรู้ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้เรียนรู้ปัญหามนุษย์สัมพันธ์ การบริหารการใช้สถิติ พัฒนาทักษะทางภาษา บาง โครงการชาวบ้านรายงานว่า บวกเลขเก่งขึ้น เป็นต้น สุดท้ายชาวบ้านจะเป็นผู้เสนอวิธีทางแก้ปัญหา ซึ่ง มีทั้ง การปรับปรุงตนเอง การจัดการท้องถิ่น หรือ การเรียกร้องจากภายนอก แล้วแต่ลักษณะของ กิจกรรม

2.) ส่วนรายงานของผู้วิจัย จะวิเคราะห์สิ่งที่ ชาวบ้านค้นพบ ปัญหาข้อจำกัดจากภายนอกที่นอกเหนือการรับรู้ของชาวบ้าน ในกรณีกิจกรรมมีความ เกี่ยวเนื่องที่ซับซ้อนกับปัจจัยภายนอก เป็นต้น

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า PAR เป็นวิธี การวิจัยที่เข้ามาแก้ปัญหาทางานวิจัยที่ไร้ประโยชน์ เช่น งานที่ไม่มีคุณภาพหรืองานที่ไม่มีผู้นำไปใช้ประโยชน์ ทั้งๆ ที่เป็นงานวิจัยที่ดี งานวิจัยแบบ PAR ทุกชิ้น

จะเกิดประโยชน์ทันทีแก่ชาวบ้านในการเรียนรู้ หรือ แม้แต่ในการแก้ปัญหาบางประการได้เสร็จเรียบร้อยทันทีที่สิ้นสุดงานวิจัย โดยมีโยว่า ตัวรายงานการวิจัยจะมีคนอ่านหรือนำไปใช้หรือไม่

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงเห็นว่าการวิจัยเรื่อง “ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภอมโนพรว จังหวัดสมุทรสงคราม” นั้นน่าจะเป็นงานวิจัยประเภท “งานวิจัยเชิงคุณภาพ” ธรรมดา มากกว่าจะเป็น “งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” (PAR)